

Marijampolės apskrities drimonimų darybos ir kilmės polinkiai

DALIA SVIDERSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

The article presents an analysis of the wood-names of the pre-war Marijampolė District in Lithuania with respect to their derivational properties and origin. The results obtained from this Southern Lithuanian area are then compared with similar data obtained from the Telšiai District in Northern Central Lithuania, and the areal differences with regard to derivational patterns are discussed.

0. ĮVADAS

Lietuvių toponimikos tyrimai daugiausia grindžiami atskirų šios mokslo srities klasių bei subklasių tyrimais. Minėtina A. Vanago išsami upėvardžių ir ežerų vardų darybinė, kilmės, semantikos analizė (Vanagas 1970: 428; 1981: 408; 1981a: 4–153), darybiškai tirti Lietuvos kalnų vardai (oronimai) (Vanagas 1973: 209–219), išsamiai išanalizuoti gyvenamųjų vietų vardų (oikonimų) kelių darybos būdų – priesaginės darybos vediniai, dūriniai ir sudėtiniai vietovardžiai (Razmukaitė 1998; 2002: 121–130; 2003: 63–80), vieno darybos būdo – priesaginės darybos – balų ir pelkių vardai (helonimai) (Bilkis 1998; 1999: 51–95). Be to, įvairiais aspektais yra patyrinėta Telšių rajono keleto toponimų klasių (hidronimų, oikonimų, oronimų, drimonimų, agronimų, hodonimų) daryba, nustatyti produktyviausi arealo vietovardžių darybos tipai (Mickienė 2001). Ątskira publikacija paskelbta Telšių krašto kelių ir takų vardų (hodonimų) darybos apžvalga (Mickienė 2002: 94–97). Iš specialesnių toponimų klasių tyrimų galima paminėti tuos, kurių tyrinėta tik arealinės dalies toponimai – šiaurės vidurio Lietuvos dirvų, laukų, pievų, ganyklų, įvairių žemės plotų vardai (agronimai). Čia žinomi bei egzistuojantys kalbami vietovardžiai aptarti darybos, struktūros, semantikos požiūriu

siekiant išryškinti agronimų klasės sandaros ypatumus (Endzelytė 2004a: 80–89). Dar aptarta to paties Lietuvos arealo vandenvardžių daryba (Endzelytė 2004b: 63–77). Taip pat analizuojamos *Lietuvos miškų vardyne* (toliau LMV) užfiksuotų priesaginių asmenvardinių miškų vardų (drimonimų) darybos ypatybės (Mickienė 2004: 121–131).

Kaip jau minėta, įvairiais darybos aspektais Telšių rajono drimonimai apžvelgti I. Mickienės daktaro disertacijoje (Mickienė 2001: 91–109). Medžiaga darbui buvo rinkta tiesioginiu būdu 1985–1989 m. vykusių kalbinių ekspedicijų metu ir iš LKI Vardyno skyriuje saugomos vietovardžių karto-tekos, į kurią, be jokios abejonės, yra įtraukti tarpukario Lietuvos anketų duomenys, kuriais rėmėsi ir straipsnio autorė¹.

Šio straipsnio tikslas – praplėsti bei papildyti dar vienos vietovardžių klasės onimų analizę arealiniu aspektu. Tai būtų pirmoji publikacija, kurioje, ištyrus Marijampolės apskrities tarpukario Lietuvos miškų vardus darybos ir kilmės požiūriais, nustatius bendrus polinkius, gauti darybos tyrimo rezultatai lyginami su kito Lietuvos arealo – Telšių rajono – drimonimų tyrimo rezultatais². Kadangi drimonimų kilmės polinkiai lietuvių toponimikai skirtuose darbuose neaprašyti³, straipsnyje bus apsiri-vojama tik tiriamojo arealo drimonimų kilmės galimybių išaiškinimu ir nusakymu.

Marijampolės apskrityje užrašyta 101 tiriamos vietovardžių klasės vnt. (apie 1,3% fiksuotų visoje Lietuvoje)⁴. Tai girių, miškų, jų dalių, šilų vardai. Jiems pavadinti šalia termino *drimonimai*, *drimonimas* (gr. δρῦμός, 'giria, miškas' + ὄνομα, 'vardas') straipsnyje tuo pačiu tikslu tik siaurąja reikšme vartojamas lietuviškas atitikmuo *miško vardas*. Tai daroma tradiciškai, kaip ir kiekvienai mažiau ar daugiau tyrinėtai vietovardžių

¹ Apie Lietuvos žemės vardyno anketas plačiau žr. Sviderskienė (2005: 91).

² Lyginimui pasirinktas šiaurės vidurio Lietuvos arealas neatsitiktinai – iki šiol kalbamos vietovardžių klasės nei atskirais arealais, nei apskritai Lietuvoje daugiau niekas netyrė.

³ A. Brukas LMV pratarėje (LMV₁ 4) pateikia tik apžvalginius, moksliniais tyrimais neparemtus duomenis apie visų Lietuvos miškų vardų kilmę; Telšių rajono drimonimų kilmės polinkiai I. Mickienės daktaro disertacijoje (Mickienė 2001) neapžvelgti.

⁴ 1994 m. duomenimis Lietuvoje miškų vardų užfiksuota 7902 vnt. (LMV₁ 267).

klasei pavadinti (žr. įvado pradžioje): kuriami lietuviški ir tarptautiniai terminai. Taip išlaikoma terminų sistema. Be to, išvengiama geografinių vietų, kurioms suteikiamas terminas, išvardijimo (plg. Bilkis 1997: 36–37).

Slavų kalbų toponimikos terminų sistemoje įsitvirtinęs tarptautinis terminas *drimonimai* (Superanskaja 1973: 186), *drimonimas* (Podol'skaja 1978: 56–57). Naujausiuose, įvairius lingvistinius terminus pateikiančiuose žodynuose, termino *drimonimas* rasti nepavyko, nors kiti toponimikos klasių vienetų apibūdinantys terminai vartojami, pvz.: *hidronimas*, *hodonimas* (*Glossary of Terms* 2002: 133), *oronimas* (ten pat, 143; Dubois 2001: 337).

Pirmą kartą publikuojama medžiaga, t. y. drimonimai, darybos aspektu tiriami, laikantis A. Vanago hidronimų darybos tyrimui pasirinktos struktūrinės-gramatinės klasifikacijos (Vanagas 1970: 21–27) ir skiriami į pirminius, antrinius, pastarieji į vedinius (šiuo atveju tik priesagų, nes priešdėlių ir galūnių vedinių neužfiksuota), sudurtinius ir sudėtinius. Vertinant drimonimus kilmės požiūriu, neišleista iš akių pagrindinė lietuvių vietovardžių kilmės supratimo nuostata – vietos vardo kilmė suprantama kaip pačios toponiminės lekšemos atsiradimo šaltinis, o ne kaip jo šaknies genetinė etimologija (plg. Vanagas 1980; Bilkis 1998).

Pagal pamatinius žodžius, iš kurių vedami drimonimai, jie skirstomi į apeliatyvinius (iš bendrinių žodžių), vietovardinius (iš oikonimų, hidronimų ar kt. vietovardžių) ir asmenvardinius (iš vardų, pavardžių, apeliatyvinių asmenų pavadinimų ir kt.)⁵.

Nustatant drimonimų pamatinius žodžius (bendrinius žodžius, asmenvardžius, kitus vietovardžius), naudotasi šiais pagrindiniais šaltiniais: *Lietuvių kalbos žodyno* tomis (t. 1–20, Vilnius, 1956–2002), *Lietuvių pavardžių žodynu* (t. 1–2, Vilnius, 1985–1989), *Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinyne* (Vilnius, 1974, d. 1; Vilnius, 1976, d. 2; toliau – ATSŽ), A. Vanago *Lietuvių hidronimų etimologiniu žodynu* (Vilnius, 1981; toliau – LHEŽ), K. Kuzavinio ir B. Savukyno *Lietuvių vardų kilmės žodynu* (Vilnius, 1997; toliau – LVKŽ). Pirmieji du šaltiniai (LKŽ, LPŽ), siekiant išvengti daž-

⁵ Dėl šių ir kitų pagrindinių nuostatų, medžiagos pateikimo, vertinimo kriterijų ir pan. plačiau žr. Sviderskienė (2005: 92–93). Tokių pat nuostatų laikomasi ir šiame straipsnyje tiriant drimonimus.

nų nuorodų į juos, aiškinant pamatinius žodžius, pateikiami šaltinių sutrumpinimų sąrašė.

Kitų kalbų bendriniai ir tikriniai žodžiai (šiuose areale dažniau slavų ir germanų) taip pat naudojami Marijampolės apskrities drimonimų kilmei aiškinti. Dažniausi jų šaltiniai – žodynai, sąrašai, abėcėlinė istorinių asmenvardžių kartoteka (toliau – IAK). Visi paminėti šaltiniai taip pat įtraukti į šaltinių sutrumpinimų ir literatūros sąrašus.

1. IŠ BENDRINIŲ ŽODŽIŲ (APELIATYVINIŲ LEKSEMŲ) KILĘ DRIMONIMAI

1.1. Pirminiai

Padaryti be papildomų darybos priemonių ir struktūriškai visiškai sutampantys su pamatiniu bendrinio žodžiu⁶ jie sudaro pačią gausiausią kalbamų onimų grupę: **Alksnýnas** mš. MRJ, PRN: liet. *alksnýnas* ,alksnių miškas, alksnytė‘; **Apātkai** mš. PRN: **apatkai*, plg. lenk. *opatki* ,karpazolių šeimos augalas (Euforbia mirsinites)‘ (SJP_{III} 34); **Atžalýnas** mš. Ss: liet. *atžalýnas* ,vieta, kur daug atžalų auga; jaunas miškas‘; **Beržýnas** mš. GDL, 2 mš. KLVR, KRSN, mš. LBV: liet. *beržýnas* ,beržų miškas‘; **Garnializdis** mš. PRN: liet. *gařnializdis* ,garnio lizdas‘; **Giraĩtė** 2 mš. MRJ: liet. *giraĩtė* ,miškelis‘; **Gōjus** mš. IGL, 2 mš. KLVR, mš. LDVN: liet. *gōjus* ,nedidelis, gražus miškelis‘; **Juodóji** 2 mš. KLVR: liet. *juodóji*, plg. liet. *júodas*, -à ,anglies spalvos, tamsus‘; **Kapaĩ** mš. KzR: liet. *kapaĩ* ,vieta, kur laidojami žmonės‘; **Mólkasis** mš. KzR: liet. *mólkasis* ,molduobė‘; **Pagirýs** mš. LBV: liet. *pagirýs* ,girios pakraštys‘; **Pastauniňkas** (t. *Pastaunýkas*) mš. PRN: liet. *pastauniňkas* ,aptvertas plotas gyvuliams pasiganyti‘; **Pasóda** mš. KzR: liet. *pasóda* ,atželdinamas miškas‘; **Plýnė** mš. GDL: liet. *plýnė* ,plyna vieta, lyguma‘; **Pušýnas** mš. KRSN: liet. *pušýnas* ,pušų miškas‘; **Pusinė** mš. LBV:

⁶ Pažymėtina, kad šioje grupėje aptariamieji drimonimai, kurių darybos pamatas, manoma, yra priesaginiai, priešdeliniai apeliatyvai ar struktūriškai sudurtiniai žodžiai, kaip antai: *samanýnas*, *ùžplynus*, *gařnializdis* ir kt. Tokią sampratą lėmė semantinis tiriamų onimų vertinimo momentas. Be to, buvo atkreiptas dėmesys ir į tai, kad deminutyvinę funkciją atliekančios priesagos (žr. 1.2.) linkusios jungtis prie priesaginių apeliatyvų, pvz.: *Alksnyn-ėlis*: *alksnýnas*; *Eglyn-ėlis*: *eglynas*; *Kvajyn-ùkas*: *kvajýnas* ir kt.

liet. *pusinis*, -ė ,dviem pusiau priklausantis, dviejų laikomas, naudojamas‘; **Raistas** mš. GDL: liet. *raistas* ,klampi vieta, apaugusi krūmais ar medžiais, pelkė, lieknas‘; **Samanynas** mš. KRSN: liet. *samanynas* ,samanų priaugusi vieta‘; **Samānius** mš. KLVR: liet. *samānius* ,kas samanoja‘; **Skynymas** mš. KLVR: liet. *skynymas* ,išskinta, iškirsta miško vieta‘; **Skirpstynas** mš. LDVN: liet. *skirpstynas* ,skirpstų miškas‘; **Šilynas** mš. KLVR: liet. *šilynas* ,spygliuočių miškas, pušynas‘; **Telėtnikas** mš. PRN: liet. **telėtnikas*, plg. liet. *telėtninkas*, *telėtininkas* ,veršiukų aptvaras‘; **Trākas** mš. Ss: liet. *trākas* ,šlaitas‘; **Trīkampis** mš. KzR: liet. *trīkampis* ,kuris su trimis kampais, turintis trikampio formą‘; **Uosynas** mš. KRSN: liet. *uosynas* ,uosių miškas‘; **Ūžplynis** mš. KzR: liet. *ūžplynis* ,vieta už plynios, pelkės‘; **Ūžtvaras** mš. KzR: liet. *ūžtvaras* ,įtvirtinimas, sustiprinta vieta‘; **Vidōtkas** mš. PRN: **vi-dotkas*, plg. lenk. *wydatki* ,išlaidos‘ (WSPR 1179), brus. *выдатки* ,išdava, išmoka‘ (SBM 146); **Zagāinikas** mš. IGL, MRJ, Vv: **zagainikas*, plg. lenk. *zagajnik* ,giraitė, miškelis‘ (WSPR 1239); **Žālgiris** mš. Vv: liet. *žālgiris* ,žaliuojantis miškas (ppr. spygliuočių); eglynas su lapuočiais‘.

Šią grupę papildo *pluralia tantum* lytys: **Apatkos** mš. KzR: **apatka*, plg. lenk. *opatka* ,karpazolių šeimos augalas (Euforbia mirsinites)‘ (SJP_{III} 34); **Degimai** mš. GDL: liet. *degimas* ,išdegusi vieta (pieva, pelkė, miškas), degesė‘; **Druskos** mš. PRN: liet. *druskà* ,sūrus mineralinis junginys‘; **Dzelkos** mš. GDL: **dzelka*, plg. lenk. *działka* ,sklypas, plotas, gabalas; laukas‘ (WSPR 174–175), brus. *дзялка* ,ruoželis; sklypas, skirtas (pa)sėjimui, pievai, miškui‘ (Jaškin 1971: 59; SBM 213)⁷; **Griōvos** mš. KzR: liet. *griovà* ,išgriuvęs raiste medis, išvarta‘; **Kalnaĩ** mš. PRN: liet. *kálnas* ,aukštas žemės pakilimas‘; **Kamšos** mš. KzR: liet. *kamšà* ,kamšalas‘; **Karklynaĩ** mš. LBV: liet. *karklŷnas* ,vieta, kur karklai auga; daug karklų‘; **Krŷžkelès** mš. LBV: liet. *krŷžkelė* ,vieta, kur kryžiuojasi, kertasi keliai‘; **Podzelai** mš. BRB: **podzelas*, plg. lenk. *podział* ,dalijimas, padalijimas; suskirstymas; dalybos, pasidalijimas; paskirstymas, išskirstymas‘ (WSPR 715), dar plg. lenk. *podzielić* ,padalinti, išdalinti, paskirstyti‘ (ten pat); **Šilaĩnès** mš. KLVR: liet. *šilaĩnė* ,smiltinga, lengva žemė, šilažemis‘.

⁷ Neišleistina iš akių pamatinio žodžio siejimo su lenk. *działki* ,sodo, daržo sklypai‘ (WSPR 174–175) galimybe.

1.2. Vediniai. Priesagų vediniai

Jiems sudaryti vartojamos kelios deminutyvinę (-ait-, -el-, -ėl-, -uk-), posesyvinę (-in-), kuopos bei vietos pavadinimo (-yn-) funkcijas atliekančios lietuviškos (baltiškos) priesagos:

-ait-: **Plyn-aĩtė** mš. Ss: liet. *plýnė, plýnia* ,plyna vieta, lyguma‘;

-el-: **Goj-ėlis** mš. KRSN: liet. *gõjus* ,nedidelis, gražus miškelis‘; **Kaln-ėliai** mš. KzR: liet. *kálnas* ,aukštas žemės pakilimas‘; **Šil-ėlis** mš. GDL: liet. *šilas* ,smėlynuose augantis aukštų, tiesių spygliuočių (ppr. pušų) miškas‘;

-ėl-: **Alksnyn-ėlis** mš. Ss: liet. *alksnýnas* ,alksnių miškas, alksnytė‘; **Eglyn-ėlis** mš. Vv: liet. *eglýnas* ,eglių miškas‘;

-in-: **Kakariėk-inė** mš. KRSN: liet. *kakariėkas* ,gaidys‘; **Kaĩp-inė** mš. MRJ: liet. *kaĩpas* ,kraštas, šalis; pusė‘;

-yn-: **Mešk-ýnė** mš. Vv: liet. *meškà* ,lokys‘;

-uk-: **Alksnyn-ùkas** mš. MRJ: liet. *alksnýnas* ,alksnių miškas, alksnytė‘; **Kvajyn-ùkas** mš. LBV: liet. *kvajýnas* ,pušynas‘; **Lygum-ùkės** mš., mš. dalis KLVR: liet. *lygumà* ,lygi be kalnų vieta‘.

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, dariausios šioje grupėje deminutyvinę funkciją atliekančios lietuviškos (baltiškos) priesagos (~77%).

1.3. Sudurtiniai (dūriniai)

Visų užrašytų dūrinių, sudarytų iš dviejų pamatinių žodžių, antrieji sandai dažniausiai yra geografiniai nomenklatūriniai terminai *balà, kálnas, raĩstas* bei kiti bendriniai daiktavardžiai, kaip antai liet. *girià* ,didelis miškas‘, liet. *kiėmas* ,plotas žemės tarp vienos sodybos pastatų, atšlaimas; aikštelė prie gyvenamo namo‘ ir liet. *kója* ,organas, kuriuo žmogus ar koks kitas padaras eina‘. Pagal pirmąjį sandą jie skirstytini į (1) daiktavardinius: **Ālksn-a-girė** mš. KzR: liet. *alksnà* ,alksnių priaugusi vieta, alksnynas‘; **Mešk-ā-raistis** mš. IGL: liet. *meškà* ,lokys‘; **Šil-a-kójis** mš. Ss: liet. *šilas* ,smėlynuose augantis aukštų, tiesių spygliuočių (ppr. pušų) miškas‘; **Vilk-ā-balė** mš. MRJ: liet. *vĩlkas* ,panašus į šunį plėšrus miško žvėris (Canis lupus)‘; **Zòmč-ia-kalnis** mš. LBV – greičiausiai sietina su lenk. *zamczyk* ,spyna, užraktas‘ (SJP_{VIII} 168–169); (2) būdvardinius: **Saũs-giria** mš. Mrj: liet. *saũsas*, -à ,be drėgmės, be vandens, nesušlapęs, išdžiūvęs‘; **Smaĩl-a-kalnis** mš. KzR: liet. *smaĩlas*, -à ,į galą smarkiai sulaibėjęs‘; (3)

veiksmazodinį – *Grįst-a-balė* mš. dalis Ss: liet. *grįsti*, *grįndžia*, *grįndė* ,kloti grindis aslai, tiltui, keliui; grindyti, grinduoti‘.

1.4. Sudėtiniai

Marijampolės apskrityje jų yra dvejopų – kilmininkinių ir kvalifikacinių.

1.4.1. Kilmininkinis užrašytas tik vienas: *Degėsių plýnia* mš. PRN. Jis sudarytas iš dviejų dėmenų, kurių pirmasis yra bendrinio žodžio liet. **degėsiaĩ*, plg. liet. *degėsis* ,degimo liekana, apdegęs medis, nuodėgulis‘, kilmininkas, nusakantis vietos ypatybę; antrasis dėmuo – bendrinis vietos pavadinimas liet. *plýnia* ,plyna vieta, lyguma; pelkė, raistas‘.

1.4.2. Kvalifikaciniai (jų abu žodžiai yra vardininko linksnio): *Ilgàsis laužėlis* mš. KzR: liet. *ilgàsis*, plg. liet. *ilgas*, -à ,kas tęsiasi į ilgumą, tolį (erdvėje)‘ ir liet. *laužėlis*, plg. liet. *laužas* ,krūva virbų, žabų, šakų, medgalių‘; *Trumpàsis laužėlis* mš. KzR: liet. *trumpàsis*, plg. liet. *trūmpas*, -à ,kuris mažo nuotolio, atstumo, netolimas‘ ir liet. *laužėlis*, plg. liet. *laužas* ,krūva virbų, žabų, šakų, medgalių‘. Kaip matyti iš užrašytų pavyzdžių, kalbamo darybos tipo drimonimai gali sudaryti opozicines poras, nes jų pirmieji dėmenys yra opoziciniai (iš įvardžiuotinių būdvardžių *ilgàsis*, *trumpàsis*).

Dar vieno užrašyto kvalifikacinio drimonimo pirmasis dėmuo – būdvardžio vardininkas, antrasis – apeliatyvinis geografinio objekto pavadinimas: *Rudà balà* mš. LBV: liet. *rūdas*, -à ,tamsiai geltonas‘ ir liet. *balà*.

2. IŠ KITŲ VIETOVARDŽIŲ KILĘ DRIMONIMAI

Jų užrašyta tik keli, visi – sudėtiniai kilmininkiniai, sudaryti iš vietovardžių kilmininkų, rodančių objekto lokalinę priklausomybę, artumą kitam ir topografinio termino *miškas* ar bendrinio žodžio liet. *giráitė* ,miškelis‘. Tai: *Aļksniakiemio miškas* mš. PRN: *Aļksn-ia-kiemis* k. AšMN (ATSŽ_{II} 8); *Prūsokų giráitė* mš. KzR: *Prūsokaĩ* k. KzR (ATSŽ_{II} 249); *Rūdupio miškas* mš. PRN: *Rūdupis* up. PRN (LHEŽ 282).

3. IŠ ASMENVARDŽIŲ IR APELIATYVINIŲ ASMENŲ PAVADINIMŲ KILĘ DRIMONIMAI

3.1. Pirminiai

Jų pamatinis žodis yra tikrinis daiktavardis, t. y. nepakitęs asmenvardis ar apeliatyvinis asmens pavadinimas: *Beñdorius* mš. Ss: pvd. *Beñdorius* ar liet. *beñdorius* ‚kubilius‘; *Igliškis* mš. Šil: pvd. *Igliškis*. *Pluralia tantum* lyčių neužrašyta.

3.2. Vediniai

Užrašyti keli priesagų vediniai. Jiems sudaryti vartojama tik posesyvinę funkciją atliekanti lietuviška (baltiška) priesaga *-išk-*: *Karal-iškė* mš. IGL: pvd. *Karālius* ar liet. *karālius* ‚valdovo, monarcho titulas kai kuriuose kraštuose‘; *Kukor-iškė* š. BRB: pvd. *Kùkoris* ar liet. *kùkorius*, *-ė* ‚virėjas‘; *Simanáuč-iškės* mš. LBV: avd. **Simanaučius* ar pan., plg. pvd. *Simanáuskas*, *Simanāvičius*; *Ščesčiūn-iškė* (?) mš. KLVR: avd. **Ščesčiūnis* ar pan., plg. lenk. pvd. *Szcześć* (SNP_{IX} 246).

3.3. Sudurtiniai (dūriniai)

Šių darinių pirmieji sandai kilę iš asmenvardžių ar apeliatyvinių asmenų pavadinimų, antrieji – iš bendrinių žodžių liet. *dárbas* ‚kas padirbta, padaryta, atlikta‘, liet. *daržas* ‚žemės sklypas prie sodybos daržovėms‘, liet. *girià* ‚didelis miškas‘, liet. *šlaĩtas* ‚nuolaidi vietovė, apaugusi medžiais, krūmais‘ bei topografinio termino *píeva*: *Jōniš-darbis* gr. Ss: avd. **Jonišas* ar pan., plg. lenk. pvd. *Jonisz* (SNP_{IV} 381) ir liet. *dárbas*; *Mĩl-ia-daržis* mš. Ss: pvd. *Mĩlius* ar pan. ir liet. *daržas*; *Mozūr-girė* gr. LDVN: pvd. *Mozūras* ar liet. *mozūras*, *-ė* ‚mozūrų grupės žmogus‘ ir liet. *girià*; *Nič-girė* gr. Ss: pvd. *Ničas* ir liet. *girià*; *Rič-laitis* (< **Rič-šlaitis*) mš. PRN: pvd. *Ričius* ir liet. *šlaĩtas*; *Ruñk-a-giris* mš. KzR: pvd. *Runkỹs*, *Runkus* ir liet. *girià*; *Žỹd-pievė* mš. PRN: liet. *žỹdas*, *-ė* ‚žydų tautybės žmogus‘ ir liet. *píeva*.

3.4. Sudėtiniai

Visi užrašytieji – kilmininkiniai, turintys posesyvinę reikšmę, kurių pirmasis dėmuo „yra jų žymimosios vietos buv. savininko asmenvardžio <...> kilmininkas“ (Savukynas 1963: 238), antrasis dėmuo – bendrinis žodis liet. *giraitė* „miškelis“, liet. *sodėlis*, plg. liet. *sōdas* „žemės plotas, kuriame auga vaismedžiai ir vaiskrūmiai; patys tame plote augantys vaismedžiai ir vaiskrūmiai“: *Brūndzų giraitė* gr. MRJ: avd. *Brūndza*; *Rūškių giraitė* mš. Ss: pvd. *Rūškys*; *Spinderio Sodėlis* mš. Ss: avd. **Spinderis*, plg. pvd. *Spinderaitis*.

4. GALIMOS DVEJOPOS KILMĖS DRIMONIMAI

4.0. Keletu atvejų buvo neįmanoma nustatyti asmenvardis ar bendrinis žodis yra tiriamų drimonimų kilmės šaltinis.

4.1. Priesagos *-išk-* vediniai: *Beržin-iškė* mš. KzR: pvd. *Beržinis* ar pan. arba liet. *beržinė* „beržo rykštė“, plg. liet. *beržinis*, *-ė* „iš beržo padarytas (pagamintas)“; *Medel-iškės* mš. PRN: pvd. *Medėlis* arba liet. *medėlis* „mažas, jaunas medis; miškelis“.

4.2. Sudurtinis (dūrinys): *Bič-ia-sodis* mš. Vv: pvd. *Bitė*, *Bitis* ar liet. *bičius* „bitininkas“ arba liet. *bitė*, *bitis* „medų nešantis vabzdys (*Apis mellifica*)“; antrasis jo sandas iš bendrinio žodžio liet. *sōdas* „žemės plotas, kuriame auga vaismedžiai ir vaiskrūmiai; patys tame plote augantys vaismedžiai ir vaiskrūmiai“.

5. NEAIŠKIOS KILMĖS DRIMONIMAI

Užrašytas tik vienas miško vardas *Kaldob-inė* mš. LBV, kurio leksemos *kaldob-* nepavyko susieti su lietuvių, slavų ar vokiečių kalbų bendriniais bei tikriniais žodžiais. Galima tik manyti, kad tai gali būti pakitusi lytis iš **Kalkduob-inė*, sietina su liet. **kalkduobė*, plg. liet. *kalkiāduobė* „kalkių duobė“.

Toliau pateikiama tyrimus apibendrinanti lentelė, iš kurios matyti, kokios kilmės miškų vardai vyrauja Marijampolės apskrityje ir koks darybos būdas yra dažniausias. Duomenys pateikiami skaičiais ir procentais.

1 lentelė. Marijampolės apskrities drimonimai darybos ir kilmės atžvilgiu

Drimonimai pagal kilmę	Drimonimai pagal darybą						Iš viso
	Pirmi- mai	Vediniai			Sudurti- niai (dū- riniai)	Sudėti- niai	
		Galū- nių	Priesa- gų	Prieš- dėlių			
Iš bendrinių žodžių	53	–	13	–	8	4	78 (~76%)
Iš kitų vietovardžių	–	–	–	–	–	3	3 (~3%)
Iš asmenvardžių ir apeliatyvinių asmenų pavadinimų	2	–	4	–	7	3	16 (~16%)
Galimos dvejopos kilmės	–	–	2	–	1	–	3 (~4%)
Ne visai aiškios kilmės	–	–	1	–	–	–	1 (~1%)
Iš viso	55 (~54%)	–	20 (~20%)	–	16 (~16%)	10 (~10%)	101

Iš lentelės matyti, kad minėtoje apskrityje vyrauja apeliatyvinės kilmės pirminiai miškų vardai, t. y. tokie, kurie darybos (arba toponimizacijos) procese nėra įgiję darybinių formantų, nesudaromi kitais darybos būdais (sudūrimo ar sudėjimo).

6. IŠVADOS

6.0. Atlikus tarpukario Lietuvos anketų vienos apskrities drimonimų lingvistinę analizę, išsiaiškinus jų darybos ypatumus, kilmės polinkius, galima padaryti keletą išvadų.

6.1. Darybos polinkiai

6.1.1. Marijampolės apskrityje fiksuota pirminių drimonimų – apie 54% visų tiriamų šios klasės onimų, antrinių – apie 46%, iš kurių patys gausiausi yra

priesaginiai vediniai – apie 20%. Sudurtinių drimonimų fiksuota apie 15%, sudėtinių – apie 11%. Galūnių ir priešdėlių vediniai Marijampolės apskrities drimonimams nebūdingi.

6.1.2. Gautus rezultatus palyginus su Telšių rajono drimonimų darybinės analizės duomenimis (kurie lietuvių toponimikos darbuose kol kas yra vieninteliai) ryškėja arealiniai drimonimų darybos polinkių skirtumai.

6.1.2.1. Telšių rajone tarp pirminių ir antrinių drimonimų fiksuotas ryškus santykio skirtumas (20% : 80%). Marijampolės apskrities šių darybinių grupių santykis apylygis pirminių naudai (54% : 46%). Taigi, skirtingai negu Telšių rajone, kalbamos apskrities drimonimai darybos procese dažniau neįgyja darybinių formantų, nesudaromi kitais darybos būdais.

6.1.2.2. Abiejuose lyginamuose arealuose smarkiai skiriasi antrinių drimonimų darybos polinkiai.

6.1.2.2.1. Marijampolės apskrityje produktyviausi priesagų vediniai (~20%), Telšių rajone – sudėtiniai drimonimai (~79%), kurių absoliučią daugumą sudaro kilmininkiniai (~98%).

6.1.2.2.2. Marijampolės apskrityje apie trečdalį antrinių sudarantys sudurtiniai drimonimai (~16%) Telšių rajone yra vieni nedariausių (~4%) šalia galūnių ir priešdėlių vedinių (~1%).

6.1.2.2.3. Kiek mažiau skiriasi priesaginių vedinių santykis: Marijampolės apskrityje šių yra apie 20% ir apie 15% Telšių rajone.

6.2. Kilmės polinkiai

Pagal kilmę Marijampolės apskrityje daugiausia drimonimų yra kilusių iš apeliatyvinių leksemų – apie 76% visų tirtų šios klasės onimų.

Kadangi straipsnyje tirtos tik vienos žemėvardžių klasės toponimų – drimonimų – darybos ir kilmės tendencijos, tai iš negausių duomenų bei jų lyginimo rezultatų daryti platesnius apibendrinimus apie priežastis, nulėmusias šias tendencijas, atsisakyta. Manoma, kad tik ištyrus visų kitų klasių toponimus bei jų darybos, kilmės polinkius, išryškėjus bendroms tendencijoms, būtų galima aiškinti jų priežastis, t. y. ieškoti sąsajų su socialinėmis, ekonominėmis tiriamo Lietuvos krašto ypatybėmis bei psicholingvistinėmis gyventojų savybėmis.

LOKALIZACIJOS NUORODŲ SUTRUMPINIMAI

AŠMN – Ašmintà (Príenų r.)
BRB – Balbiėriškis (Príenų r.)
GDL – Gudėliai (Marijámpolės sav. t.)
IGL – Igliškėliai (Marijámpolės sav. t.)
KLVR – Kalvarijà (Marijámpolės sav. t.)
KRSN – Krosnà (Lazdijų r.)
KZR – Kazlų Rūdà
LBV – Liubāvas (Kalvarijos sav. t.)
LDVN – Liudvināvas (Marijámpolės sav. t.)
MRJ – Marijámpolė
PRN – Príenai
Ss – Sasnavà (Marijámpolės sav. t.)
ŠIL – Šilavótas (Príenų r.)
Vv – Veiveriaĩ (Príenų r.)

KITI SUTRUMPINIMAI

avd. – asmenvardis
brus. – baltarusių
gr. – giria
lenk. – lenkų
liet. – lietuvių
mš. – miškas
pan. – panašiai
plg. – palygink
ppr. – paprastai
š. – šilas
t. – taria
vnt. – vienetai
žr. – žiūrėk

ŠALTINIŲ SUTRUMPINIMAI

ATSŽ – *Lietuvos TSR administracinio-teritorinio suskirstymo žinynas* 1–2, par. Z.
Noreika, V. Stravinskas. Vilnius: Mintis, 1974, 1976.

- IAK – LKI Vardyno skyriaus istorinių asmenvardžių kartoteka.
- LHEŽ – *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*, red. A. Vanagas. Vilnius: Mokslas, 1981.
- LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas* 1–20. Vilnius, 1956–2002.
- LMV – *Lietuvos miškų vardynas* 1. Kaunas: Lietuvos miškininkų sąjunga, 1994.
- LPŽ – *Lietuvių pavardžių žodynas* 1–2, red. A. Vanagas. Vilnius: Mokslas.
- SBM – *Слоўнік беларускай мовы*. Мінск: Выдавецтва „Беларуская Савецкая Энцыклапедыя“ імя Петруся Броўкі, 1987.
- SJP – Jan Karłowicz, Adam Kryński, Władysław Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego* 1–8. Warszawa: nakładem prenumeratorów, 1900–1927.
- SNP – *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych* 1–10, wydał K. Rymut. Kraków: Polska Akademia Nauk, Instytut Języka Polskiego, 1992–1994.
- WSPR – *Wielki słownik polsko-rosyjski*. Warszawa-Moskwa: Wiedza Powszechna, Sovetskaja ėnciklopedija, 1967.

LITERATŪRA

- BILKIS, L. 1998: *Lietuvių priesaginės darybos helonimai*. Daktaro disertacija, Vilnius.
- BILKIS, L. 1997: Lietuvių helonimai: termino teikimas, sąvoka, vieta toponiminėje sistemoje. *Lituanistica* 1 (29), 35–57.
- BILKIS, L. 1999: Lietuvių priesaginiai deminutyviniai helonimai. *Acta Linguistica Lithuanica* 41, 51–95.
- DUBOIS, J. 2001: *Dictionnaire de linguistique*. Paris: Larousse.
- ENDZELYTE, R. 2004a: Šiaurės vidurio Lietuvos agronimai. *Vārds un tā pētīšanas aspekti. Rakstu krājums*, 8, 80–89.
- ENDZELYTE, R. 2004b: Šiaurės vidurio Lietuvos vandenvardžių daryba. *Lituanistica* 4 (60), 63–77.
- Glossary of terms*, 2002: *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*. New York: United Nations Publication.

- JAŠKIN, I. J. 1971: *Беларускія геаграфічныя назвы*. Мінск: Навука і тэхніка.
- MICKIENĖ, I. 2001: *Telšių rajono toponimų daryba*. Daktaro disertacija, Kaunas.
- MICKIENE, I. 2002: Hodonimų, užrašytų Telšių krašte, darybos apžvalga. *Žmogus kalbos erdvėje*, 2002, 94–97.
- MICKIENE, I. 2004: Dėl Lietuvos asmenvardinės kilmės drimonimų darybos. *Baltu filologija* 13 (1), 121–131.
- PODOL'SKAJA, N. V. 1978: *Словарь русской ономастической терминологии*. Москва: Наука.
- RAZMUKAITĖ, M. 1998: Lietuvos priesaginiai oikonimai: Daktaro disertacija, Vilnius.
- RAZMUKAITĖ, M. 2002: Lietuvos sudurtinių oikonimų darybos bruožai. *Acta Linguistica Lithuanica*, 44, 121–130.
- RAZMUKAITE, M. 2003: Sudėtiniai Lietuvos oikonimai. *Baltu filologija* 12 (2), 63–80.
- SAVUKYNAS, B. 1963: Kilmininkiniai lietuvių vietovardžiai. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 6, 235–246.
- SUPERANSKAJA, A. V. 1973: *Общая теория имени собственного*. Москва: Наука.
- VANAGAS, A. 1970: *Lietuvos TSR hidronimų daryba*. Vilnius: Mintis.
- VANAGAS, A. 1973: Структурно-словообразовательный анализ названий гор Литвы. *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai*. A ser. 3 (44), 209–219.
- VANAGAS, A. 1980: K. Būga – lietuvių onomastikos pradininkas. *Lietuvių kalbotyros klausimai* 20, 7–35.
- VANAGAS, A. 1981: *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius: Mokslas.

Dalia Sviderskienė

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius

dalia_sviderskiene@lki.lt